

Міністерство освіти і науки України
Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

Тези

68-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників, аспірантів
та студентів університету
Том 3

19 квітня – 13 травня 2016 р.

Полтава 2016

УДК 043.2
ББК 448лО

*Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка заборонено*

Редакційна колегія:

- Онищенко В.О. д.е.н., проф., ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
- Муравльов В.В. к.т.н., доц., в.о. проректора з науково-педагогічної та методичної роботи
- Васюта В.В. к.т.н., доц., декан факультету інформаційних та телекомунікаційних технологій і систем
- Іваницька І.О. к.х.н., доц., декан гуманітарного факультету
- Комеліна О.В. д.е.н., проф., декан факультету менеджменту і бізнесу
- Нестеренко М.П. д.т.н., проф., декан будівельного факультету
- Нижник О.В. д.т.н., с.н.с, декан електромеханічного факультету
- Павленко А.М. д.т.н., проф., декан факультету нафти і газу та природокористування
- Усенко В.Г. к.т.н., доц., декан архітектурного факультету
- Шинкаренко Р.В. к.е.н., доц., декан фінансово-економічного факультету

Тези 68-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету. Том 3. (Полтава, 19 квітня – 13 травня 2016 р.) – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 335 с.

У збірнику тез висвітлені результати наукових досліджень професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету.

©Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка,
2016

СЕКЦІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА, КУЛЬТУРИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

УДК 81'367.63:81'37

*Дерев'яно Л.І., к.філол.н., доцент
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка*

ОПОЗИТИВНІ ПРИЙМЕННИКОВО-СУБСТАНТИВНІ ТЕМПОРАТИВИ ЯК РЕАЛІЗАТОРИ СЕМАНТИКО- СИНТАКСИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ

У сучасній українській літературній мові окремий тип становлять прийменниково-іменникові темпоративи, об'єднані опозитивними відношеннями. Їм не властива та формально-синтаксична й семантико-синтаксична поліфункційність, яка притаманна семантично близьким темпоральним структурам із первинними та вторинними прийменниками.

Специфіка опозитивних корелятивів полягає в тому, що вони передають лише значення різночасності – часову попередність і часову наступність. Виражаючи крайні протилежності в межах тих самих сутностей, корелятиви з опозитивним типом відношень представлені різними конструкціями, проте всім їм властиве бінарне протиставлення, як наслідок – двокомпонентні парадигми: **prep до + Ngen – prep по + Nlok**; **prep до + Ngen – prep після + Ngen**; **prep перед + Ninstr – prep після + Ngen**; **prep перед + Ninstr – prep по + Nlok**; **prep за + Ngen – prep після + Ngen**; **prep на початку + Ngen – prep у (в) кінці + Ngen**; **prep перед початком + Ngen – prep після закінчення + Ngen**; **prep на початку + Ngen – prep наприкінці + Ngen**; **prep раніше + Ngen – prep пізніше + Ngen**.

У конституюванні темпоральних конструкцій – репрезентантів опозитивних відношень беруть участь непохідні й похідні прийменники, а також субстантиви з часовим і нечасовим значенням. Експлікаторами внутрішньої семантико-синтаксичної кореляції в межах первинних часових прийменників є темпоративи **prep до + Ngen** і **prep по + Nlok**. Синтаксична структура **prep до + Ngen** узагальнено реалізує семантику часової попередності: *...Ті пісні ... співали пращури наші ще до ординської навали* (М. Дашкієв). Конструкція **prep по + Nlok** виражає значення часової наступності: *Терень мав приїхати по обіді* (С. Горбань, Н. Лапіна). Прийменниково-іменникова парадигма **prep до + Ngen – prep після + Ngen** реалізує зовнішню семантико-синтаксичну кореляцію, оскільки в ній протиставлені темпоративи, структуровані різними за походженням прийменниками зі значенням передчасу та післячасу: *До війни* [Олексій Савич] *працював бухгалтером* (М. Колесников) – *Після заміжжя* [Ксюша]

потоваришувала з Ларисою (В. Юрченко).

Протиставлення часова попередність – часова наступність може бути реалізоване також за участю синтаксем **prep перед + Ninstr – prep після + Ngen**. Оскільки розглядувані темпоративи утворені вторинними прийменниками, то констатуємо вияв внутрішньої семантико-синтаксичної кореляції. Темпоратив **prep перед + Ninstr** маніфестує семантику часової попередності з відтінком близького передування: *І все ж таки перед весіллям починається гарячка* (З. Тулуб). Синтаксема **prep після + Ngen** виражає значення часової наступності: ... *Після весілля капельмейстер прийшов просити залишити пастуха в оркестрі* (Ф. Бурлака). Виділені синтаксеми вступають в опозитивні відношення саме завдяки темпоральним прийменникам. Субстантивний корпус у них ідентичний. Однак навіть за умови сполучення прийменників з іменниками різних лексико-семантичних груп опозиція передчас / післячас зберігається.

Прийменники **до, перед і по, після** вможливають протиставлення синтаксем **prep до + Ngen – prep по + Nlok, prep до + Ngen – prep після + Ngen, prep перед + Ninstr – prep після + Ngen, prep перед + Ninstr – prep по + Nlok**. Це власне-темпоральна опозиція, оскільки пов'язана тільки з часовою сферою й не притаманна іншим типам адвербіальних відношень. Прийменники на позначення часової попередності й часової наступності – **до, перед та по, після** – не мають відмінностей щодо сполучуваності із субстантивами. За нашими спостереженнями, з-поміж значеннєво споріднених синтаксем – репрезентантів семантики часової наступності **prep після + Ngen, prep по + Nlok** – найчастіше вступає в опозитивні відношення темпоратив **prep після + Ngen**. Він є стилістично нейтральним, а отже, наділений функційним універсалізмом, на відміну від синтаксеми **prep по + Nlok**, сфера вживання якої обмежена художнім і розмовним стилями. Обстежений фактичний матеріал дає право констатувати, що найактивніше протиставляються темпоративи **prep перед + Ninstr – prep після + Ngen**.

Діапазон опозитивних прийменниково-іменникових темпоративів доповнюють синтаксеми **prep на початку + Ngen – prep у (в) кінці + Ngen**. Перша з них виражає семантику початкових часових меж дії: *І отець Діаковський ... з'явився в селі на початку травня* (Т. Осьмачка, 31). Друга репрезентує значення „найближчі кінцеві рамки події чи явища”: *В кінці травня бджоли почали роїтись* (М. Івченко). Обидві синтаксеми утворені за одним принципом: вторинні прийменники виступають у сполученні із субстантивами ідентичних лексико-семантичних груп у формі родового відмінка. Протиставлення структур уможливають часові прийменники **на початку, у (в) кінці**. Їхні опозитивні зв'язки закладені генетично, оскільки протилежними за значенням є компоненти вторинних прийменникових одиниць – лексеми **початок і кінець**.

Отже, опозитивні відношення прийменниково-іменникових синтаксичних структур виявлено в межах категорії різночасності:

прийменниково-відмінкові конструкції, що позначають семантику часової попередності, протиставляються синтаксичним сполукам зі значенням часової наступності. Їх зафіксовано у складі двокомпонентних парадигм – реалізаторів внутрішньої та зовнішньої семантико-синтаксичної кореляції.

УДК 811.161.2'243'26 (У77)

Мізіна О.І., к. філол. н., доцент
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТИКЕТНОЇ ЛЕКСИКИ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

Проблема вивчення етикетної лексики української мови іноземцями є досить актуальною, оскільки етикетні слова в кожній мові мають яскраво виражену національну специфіку й вимагають коментування в іншомовній аудиторії. Правильне використання етикетних форм не тільки дозволяє іноземцям брати участь в акті комунікації, але й допомагає одержати уявлення про традиції країни, в якій вони живуть та навчаються, про звичаї народу, оскільки етикетні одиниці найбільш точно передають особливості відносин між представниками певної нації, умови їхнього життя, побуту, норм поведінки й суспільно-історичний досвід.

Еквівалентні формули української, російської, англійської та арабської мов можуть мати різну лексико-семантичну структуру, різні лексико-семантичні варіанти та різні типи лексичних значень. До етикетних формул, які у представлених мовах збігаються за значенням і мають спільні особливості функціонування, належать формули привітання, що використовуються в певний час доби. Так, у кожній з мов існує три формули вітання, які відбивають безпосередній час спілкування: *Добрий ранок!*, *Добрий день!* (*Добрідень!*), *Добрий вечір!*, (*Добривечір!*). В українській мові досить часто змістом вітань є добрі побажання, фактично усічені форми побажальних конструкцій: *(Я бажаю вам) доброго ранку, доброго вечора доброї ночі!*. Натомість в англійській мові формулами вітання є *Good morning!*, *Good afternoon!*, *Good evening!*. Арабський мовленнєвий етикет містить формули вітання *Sabah alnuor!* у значенні «Світлий ранок» і *Masaa alnuor!* у значенні «Світлий вечір». Відсутність в арабській мові формули вітання в значенні «Світлий день» пояснюється негативними асоціаціями, пов'язаними в народів, які живуть у жаркому кліматі, з яскравим сонцем. У денний час доби вживається більш уживана формула вітання «*Nahar saied*» («Щасливий день»), аніж її етикетний еквівалент «*Nahar taieb*» («Добрий день»). Поряд з розглянутими вище офіційними формулами вітання в арабському повсякденно-побутовому спілкуванні вживаються також і